

Beteg az EU, de ki kell bírnia

Vass Attila | 2006. június 28., 14:22

Recseg-ropog, válságban van az Európai Unió – állítja Csaba László közgazdász professzor, aki ma már magyarul is olvasható könyvében a magyar gazdaság kilátásait európai összefüggésben tekinti át. Az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent mű *A fölemelkedő Európa* címet kapta.

– Miként értelmezendő a „fölemelkedő Európa” kifejezés?

– Olyan korszakban élünk, amelyben kontinensünkön nagyon reális veszélye van annak, hogy az érdekcsoportok dominálta – rövid távú szempontok által uralt – politika alááshatja a demokráciát, majd pedig a teljesítményt. Miközben az EU, mint szervezet válságban van, Európa számos országa egyáltalán nincsen válságban. Ezeknek az országoknak az a sajátságuk, hogy kicsik, nem voltak gyarmatbirodalmak, nem a történelem határozza meg őket, és még csak olajat sem találtak náluk. Ám mégis sikeresek. Európa tehát akár fel is emelkedhetne, s erre Magyarország is esélyt kapott.

– De ön azt mondja, válságban van a közösség.

– Ha végigvesszük az Unió legfontosabb területeit, akkor mindegyikben a válság jelei láthatók. Az Unió politikai elmélyítésére, egyszerűsítésére hivatott és a jövőbeli fejlődési irányainak meghatározásáról szóló alkotmányos szerződést két alapító országban utasították el meggyőző nagy többséggel. További meghatározó országokban – például Lengyelországban és Angliában – még nem is tűzték vitára, tehát meghalt, mielőtt megszületett volna. Az Unió pénzügyi rendszere – mely az euró köré szerveződik – viszonylag jól működik, de az ezt megalapozó szabályokat, a stabilitási és növekedési egyezményt nemcsak a nagy országok sértik meg rendszeresen, hanem hazánk is. A lisszaboni program is – a kutatásfejlesztésre alapozva, a gyors növekedés alapján – sok és jó munkahelyet akart teremteni. Ám a tagállamok gyakorlati politikája homlokegyenest ellenkező irányba megy, mint amit az ünnepélyes nyilatkozatok igényelnének. Emiatt ez a program sem hozott eredményeket. Az Uniónak szintén ambiciózus céljai vannak a közös kül- és biztonságpolitikában, s ez Magyarországnak különösen fontos lenne, elsősorban a Balkán vonatkozásában. Mégis az EU, amikor a deklaratív diplomácián túl kellene menni, ezekben az ügyekben nemigen tud a segítségünkre lenni, s egyáltalán nem nagyon tud megfogalmazni saját politikát.

– Ha felbomlana az EU, az még nagyobb káoszt okozna?

– Feltétlenül. Igaz, nem látok erre irányuló erőket – szövegeket hallok –, de úgy tapasztalom,

hogy az EU csak kisebb részben a fent említett recsegő-ropogó intézményi rendszer: nagyobb részben állampolgárok, vállalatok, régiók és városok közötti kapcsolat, melyek működéséhez nem kell elmenni Brüsszelbe. Eurorégiók vannak, valamint az emberek szabad áramlása a schengeni rendszeren belül, s ez a fajta szövetség napról napra erősödik, működik a mindennapok gyakorlatában – függetlenül attól, hogy a nagy kérdésekben nem tudunk előre lépni. Az Uniónak hallatlan életereje van, s hallatlan sok pluszforrást jelent az, amikor például a mi diákjaink százsámra mehetnek külföldi részképzésekre. Ők egészen más emberek lesznek, s egészen más perspektíva nyílik meg előttük, mint az idősebb generációk előtt. Ez a fajta európai egységesülési folyamat halad előre, ez visszafordíthatatlan a valutáris unióval együtt, s a közösen létrehozott jog- és intézményrendszerrel együtt. A közösség felbomlásának semmilyen esélye nincsen, de ha volna, az óriási baj lenne. Mert akkor visszalépnénk jólétben, szabadságban a már elért szintről, s a mindnyájunk mindennapi életét érintő ügyekben ez nagyon nagy veszély volna.

– *Eddig inkább a pesszimista jóslatok váltak valóra a társulásunkat illetően?*

– Nem gondolom, hogy a pesszimistáknak igazuk volt. Jóllehet, mi, magyarok hajlamosak vagyunk arra, hogy túlértékeljük a nehézségeinket. Az EU-ba lépésünk történelmi győzelem volt, s maga az a tény, hogy bent vagyunk, akkora eredmény, amely átalakította az ország helyzetét, s immár másutt vagyunk a térképen. Nem a földrajzin, hanem a sokkal többet számító befektetői és politikai térképen. Felkerültünk a nyugati nemzetek szemhorizontjára. Korábban például a CNN-ben is minden a Berlin-Bécs vonalig történt, s attól keletre volt a pusztaság. Most komolyan számolnak velünk. Igaz persze az is, hogy az a fajta, eltúlzott – különösen anyagi jellegű – várakozás, amely a kormányzati propagandában szerepelt, nyilvánvalóan nem teljesedett be. S ugyancsak sajnálatos, hogy kevesebbet hasznosítunk a tagságunkból, mint amennyire lehetőségünk volna.

– *Az euró bevezetéséhez mit kell tennie hazánknak, és mikor jöhet el az átállás ideje?*

– Egy olyan kicsi és nyitott országnak, mint hazánk, az euró egy elkerülhetetlen követelmény. Az a tény, hogy a nálunk rosszabb körülmények közül induló Szlovénia 2007-től bevezetheti a közös fizetőeszközt, azt mutatja, hogy ez nem egy megugorhatatlan magasság, nem egy teljesíthetetlen feladat. Ugyanakkor, ahogy az elmúlt napok fejleményeit vizsgáltuk, az látható, hogy Magyarországon olyan zsánerű gazdaságpolitika van kialakulóban, amely eredményeként gyengébb árfolyam, magasabb infláció, államháztartási hiány, kamatszint jön létre, mint amekkora az euró bevezetéséhez szükséges lenne. Ez önmagában véve is baj, de sokkal nagyobb baj a tekintetben, hogy az ország gyors növekedéséhez arra lenne szükség, hogy megszûnjön a külső fizetési mérleg korlátja. Amint belépünk az euró övezetbe, nincs olyan, hogy „Magyarország fizetési mérlege” – miként Brandenburgra vagy Andalúziára sem számolnak külön fizetési mérleget. Hazánk számára még adva van, de egyre távolabb kerül annak lehetősége, hogy – a nagyobb gazdasági egység részeként – a sajátjövedelem-termelő képességétől nagyjából függetlenül tudjon fejlődni. A 2010-es időpont – amit én támogatnék – egyre kevésbé következik azokból a gazdasági folyamatokból, amelyek megfigyelhetők. Így attól tartok, ez egy újabb példája annak, amikor egy konkrét lehetőséggel nem tudunk élni.

- *A mostani kormánynak mik lennének a legfontosabb feladatai?*

– Első lépésként nyilvánvalóan teljes körű számvetést kellene készítenie. A napokban voltam egy befektetői konferencián, amelyen mi, makro közgazdászok jól elvöltünk egymással a számok tekintetében. Már kezdtünk is megállapodni a mértékekről és a milliárdokról, amikor a befektetők jelezték: meg kellene mondani, hogy „mihez képest”, és egyáltalán, milyen állapotban van az ország, mekkora a nemzeti termék és az adósság, valamint mit vár ezzel kapcsolatban a kormány. Mert a várakozásaikat csak a kormányéhoz képest tudják kialakítani a befektetők. A helyzet bemutatása mellett tehát számszerűségeket és konkrét intézkedéseket tartalmazó, középtávú – a 2010-ig, 2015-ig terjedő időszakra szóló – terveket kell megfogalmaznia a kabinetnek. Mindezek alapján lehetne meghatározni a mostani év feladatait, még hozzá szintén

úgy, hogy össze legyenek hangolva a számok és a reformintézkedések. Szerintem most például nem nagyon sürgető az ország közigazgatási rendszerének megváltoztatása, s nem hiszem, hogyha az egészségügyben is bárki bármit intézkedik, akkor attól gyökeresen megváltozna néhány hónap alatt a nemzet egészségi állapota. Az viszont sürgetőbb, hogy a fizetési mérlegünk helyzetét rendezzük oly módon, hogy a befektetőink is megnyugodjanak. A mostani kormányintézkedésekben – amelyeket a miniszterelnök nagyon találóan elsősegélynek minősített – a rögtönzés elemei vannak túlsúlyban, ezek nagyon távlatos és nagyon kis jelentőségű intézkedések egymás mellett, amelyek egybehangoltságán kellene javítani.

– *Lát azért biztató rációt, vagy ön szerint is új adókról és adóemelésről van szó?*

– Azok közé tartoztam, akik az elmúlt másfél évben, amikor az adócsökkentési örület kitört, mindig azt mondták, hogy most nincs itt az ideje. Nagyon rosszul hangzik ez egy közgazdász szájából, mert egy túladóztatott országban nyilvánvaló további adóemeléseket pártolni nem igazán előre vivő dolog – ugyanakkor, ha egy országban a hiány rendszeresen az éves jövedelem nyolc-tíz százaléka, akkor abból a meglévő kicsiből a közhatalom nem tud elengedni, mert a szekér előbb felborul, minthogy felgyorsulna. Tehát biztos, hogy kellett közterheket emelni, ámde a közgazdász nem mondhatja azt, hogy elhiszi, hogy egy olyan intézkedési sorozat, amelyik – megítélés függvényében – hatvan vagy nyolcvan százalékban bevételnövelésekre koncentrál, hosszabb távon eredményes lehetne. Ez sehol a világon nem fordult elő. Csak azok a kiigazítási intézkedések eredményesek, amelyek háromnegyed részben a kiadásokat fogják meg, és egynegyed részben adót emelnek. Most a meglévő adónemeket emelik, s a kiadási tételeket – az energiaár támogatásának kivételével – megtartják, így előre látható, hogy újratermelődnek a korábbi időszak feszültségei. Az jó, hogy most már reális számokról is kezdenek beszélni, és elkezdtek intézkedni az egyensúlyhiány csökkentése érdekében. Ezt azonban nem jó szerkezetben, nagyobb végiggondoltság nélkül teszik, s már a következő évekre inkább nehézségeket, semmint könnyítéseket eredményeznek. Azaz lassú és

elégtelen ez a változás. Annak viszont örülni kell, hogy egyáltalán valami elindult, és abban kell bízni, hogy ezen még lehet javítani. Ezt egy kevesebb, mint három hónapja megalakult kormány és egy igen erős pozíciójú miniszterelnök esetében nem szabad kizárni. Az természetesen nagy kérdés, hogy a módosítások elérik-e a kritikus tömeget, s 2007-2008-ra javítanak-e az ország helyzetén. Vagy pedig tovább folytatódik a 2005-2007-ben már előre látható folyamat, hogy miközben konvergencia programot hirdetünk, valójában távolodunk az Európai Unió követelményeitől.

– *A jelen problémái mellett mik készítették önt az új könyve megírására?*

– Óriási változások mentek végbe az elmúlt tizenöt évben a világon mindenhol. Ezek a mi gondjainkat is egészen más megvilágításba helyezik. Hallatlanul izgalmas kérdés, amikor azt mondjuk, hogy immár nem a kommunista időszak a meghatározó, hanem inkább a fejlettségi szint. Ez alapján mi abban a ligában vagyunk, amelyben olyan, egészen jól teljesítő országok is szerepelnek, mint Dél-Korea, Hong Kong vagy Izrael. A kevésbé jól teljesítők közé tartozik Törökország és Argentína is. Az a közös bennünk, hogy együtt mozognak a gazdasági mutatóink – a pénzügyiek főként –, és ezekkel vagyunk nagy versenyben a felzárkózásban. Tehát mi nem Kirgisztánnal, nem Albániával és nem is Szerbiával állunk egy kategóriában. Könyvem megírásának az Európai Unió válsága is oka, hiszen mire elérkeztünk a kikötőbe, kiderült, hogy az nem is olyan békés, mint amilyennek kívülről látszott, hanem száz baja van. Kérdés, hogy ezek ellen mi mit tudunk tenni, miben áll a mi nemzeti érdekünk, milyen stratégiákat kell megfogalmazni, hogyan helyezhetjük el magunkat értelmesen ebben az új, európai rendben. Erre azért nincsen válasz, mert az elmúlt tizenöt évben minden annak rendelődött alá, hogy tagokká válhassunk. Márpedig az ember nem szokott kritizálni olyan klubot, amelybe éppen be akar lépni. A könyvben próbáltam megfogalmazni azt is, hogy az EU-nak miket kellene másként csinálnia annak érdekében, hogy számunkra is hasznosabb lehessen. Milyen változtatásokra van szükség a mezőgazdasági- és a pénzpolitikában, a területfejlesztésben, a kutatásfejlesztésben, az intézményi rendszerben.

– *A döntéshozók vajon figyelembe veszik majd az ajánlásait?*

– Ők nem nagyon szoktak tudományos könyveket olvasni, tehát efelől nincsenek illúzióim. A könyvet a gazdaság és a társadalom kérdései iránt érdeklődőknek ajánlom. Igyekeztem nem sok matematikával és a közgazdasági bifanyelvtől mentesen írni, úgy, hogy a lehető legegyszerűbb és legtömörebb nyelven mondjam el a viszonylag bonyolultabb összefüggéseket is, és segítsen elő a gondolkodást és a vitát.

(Csaba László: *A fölemelkedő Európa*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2006)

Kapcsolódó linkek:

Csaba László közgazdász honlapja:

www.csabal.com

Akadémiai Kiadó:

<http://www.akkr.hu/>

Idézet a könyvből – a legfontosabb fejezet:

<http://www.bankestozsde.hu/online/cikk.html?aid=1000363>

Schengeni Egyezmény – Wikipedia:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Schengeni_egyezm%C3%A9ny

A Bologna-folyamat – Oktatási Minisztérium:

<http://www.om.hu/main.php?folderID=601>